

EDUCATION RELATED TO TOURISM RECEIVED BY POLISH TOURISM AND RECREATION STUDENTS IN CHILDHOOD AND ADOLESCENCE AND ITS IMPACT ON THEIR TOURISM ACTIVITY

ANETA OMELAN¹, ELŻBIETA HUK-WIELICZUK², ROBERT PODSTAWSKI³

*University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Environmental Sciences, Department of Tourism, Recreation and Ecology¹, Division of Physical Education and Sport³
Józef Piłsudski University of Physical Education in Warsaw, Faculty of Physical Education and Sport in Białą Podlaska, Division of Health Education²*

Mailing address: Aneta Omelan, Faculty of Environmental Sciences, Department of Tourism, Recreation and Ecology, 5 M. Oczapowskiego Street, 10-719 Olsztyn, tel.: +48 89 5233456, fax: +48 89 5233969, e-mail: aneta.omelan@uwm.edu.pl

Abstract

Introduction. If activity related to tourism is planned effectively and performed in a responsible way, it can satisfy many human needs. In order to make it possible for members of modern society to fully benefit from tourism, however, it is necessary to undertake action aimed at promoting tourism, fostering its development, stimulating the need to travel, and helping tourists adopt certain habits. The aim of the study was to collect information concerning the impact of family, school, and community organisations on the tourism activity of students of tourism and recreation. **Material and methods.** The study involved 289 students of an undergraduate programme in tourism and recreation offered by the Faculty of Environmental Sciences at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn. The study was conducted using a specially designed diagnostic survey on "Education in tourism". **Results.** More than 71% of the students surveyed engaged in tourism with their parents in childhood and adolescence, and those living in the city did so more frequently. Only one in four students said that during family trips visiting sights and attractions was combined with active tourism. As far as school trips are concerned, the respondents did take part in them, but these were mostly one-day sightseeing trips, aimed at developing their knowledge about the country, during which pupils do not undertake intense physical activity. More than half of the respondents participated in summer camps for children and adolescents. An overwhelming majority of the respondents stated their parents had had the greatest influence on their tourism activity, while community organisations and schools had had the smallest impact in this respect. **Conclusion.** Most of the students surveyed undertook tourism-related activities which were organised for them by different persons; thus, they received some education in tourism during childhood and adolescence. Since students of tourism and recreation will have an influence on tourism in Poland in the future, provided they work in the tourism sector, they should be prepared to promote tourism which offers a range of different benefits, not only educational ones.

Key words: tourism activity, students, family, school, community organisations

Introduction

Tourism is a form of leisure time activity which is appreciated and undertaken by millions of people in the world. If this activity is planned well and carried out in a responsible way, it can satisfy many human needs. It is worth emphasising that this activity may be continuous, as tourism can be performed during a person's whole life and can play an important and varying role in different stages of their life. In order to make this possible for more members of society, it is necessary to promote tourism, foster its development, activate their need to travel, and help them develop certain good habits.

Education in tourism can be implemented in a comprehensive manner on different overlapping levels, with consideration of social conditions, which to a large extent determine the structure, nature, and continuity of tourist and recreational behaviour. This behaviour is influenced by so called "reference groups", that is groups or communities whose opinions and behaviour impact the attitudes and reactions of an individual

and determine social roles [1, 2]. These groups include, among others, family, school, and child and youth organisations [3, 4, 5, 6, 7]. The issue of how and to what extent tourism education is provided to children and youth in Poland and what its effects are will be discussed in the remaining part of the article based on the empirical data collected. The study was conducted among students of tourism and recreation studying at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn. This group was selected for the study since it was assumed that, due to the fact that they had chosen this programme of studies, these persons were particularly interested in spending their free time outside of their place of residence. The habits and experiences of these persons related to travelling may have a significant impact on the activities they organise for tourists in the future, in particular, as may be presumed, those visiting Warmia and Mazury, a region which clearly needs such experts. Thus, it was interesting to determine who or what and to what extent had stimulated the respondents' interest in tourism. The authors decided to investigate the groups which seem to have the

most substantial impact on the attitudes that children and adolescents have towards tourism. An examination of the relevant literature revealed that although much information is available concerning education in tourism, there are no articles based on up-to-date empirical data that would give a comprehensive picture of the issue in question. Based on an analysis of studies which address some aspects of the issue, it seems that many researchers have investigated tourism activity organised by schools and families. However, there are few studies concerning the role of summer camps for children and adolescents and tourist organisations in shaping tourism-related habits.

For this reason, the aim of the study was to collect information concerning the impact of family, school, and community organisations on the tourism activity of students of tourism and recreation. The study focused on the educational activity of these three groups aimed at developing positive attitudes towards tourism.

The following research questions were posed:

1. Was tourism undertaken by the families of the respondents?
2. Did the respondents participate in tourism activities organised by their schools and community organisations?
3. Did the respondents take part in summer camps for children and adolescents?
4. Has the tourism activity of the respondents been determined by the education provided by institutions which are to deliver it?

Material and methods

The study involved 289 students (of three different generations) completing an undergraduate programme in tourism and recreation offered by the Faculty of Environmental Sciences at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn. All of them were full-time students. The results showed that the programme tends to be taken by women, since as many as 71.63% of the respondents were female. As far as the place of residence of the respondents is concerned, most of them (38.41%) lived in cities with up to 100,000 inhabitants. The remaining respondents came from the countryside (35.29%) and cities with more than 100,000 inhabitants (26.30%). When it comes to the respondents' financial situation, almost half of them (46.71%) declared it was average, and a similar number (49.83%) saw it as good or very good, while the remaining respondents said they were in a difficult financial situation.

The method used in the study was a diagnostic survey. The instrument employed was an original questionnaire regarding "Education in tourism", which contained 18 questions concerning the respondents' participation in tourism-related activities organised by their families, schools, and community organisations, as well as those offered in the form of camps for children and adolescents.

Results

The education a person receives at home and the social environment they live in have a significant impact on their attitude towards tourism and can contribute to their developing a keen interest in it. A "family model of travelling", that is one where the entire family is involved in travelling, is considered one of the best ways of fostering a pro-tourism attitude [5]. For this reason, the respondents were asked whether or not they travelled with their parents in childhood and adolescence. As many as 71.26% of the students (206 persons) gave a positive answer to this question (tab. 1).

Table 1. Travelling with the family and the respondents' place of residence (%)

Question	Answer	Country-side N = 102	City > 100,000 inhabitants N = 111	City < 100,000 inhabitants N = 76	Total N = 289	Dependence
Did you travel together with your parents?	Yes	55.88	79.28	80.26	71.26	$\chi^2 = 18.278$ $p = 0.000$
	No	44.12	20.72	19.74	28.72	

Source: own research.

It seemed important to determine to what extent travelling together with the family was dependent on certain social factors, the first one being the place of residence. The dependence of family travel on the respondents' place of residence was significant, as the proportions of individuals in particular groups were different (tab. 1). The respondents who lived in cities travelled more with their family when they were younger than those who came from the countryside. This difference may have been due to the type of work performed by persons living in the countryside, which makes it more difficult for them to travel, especially with the entire family. Their decision not to travel could also have been influenced by limited access to tourist services and products or a smaller need to travel.

Another factor impacting the decision to travel is the family's financial situation, which, if difficult, can limit this activity, particularly for the whole family. The study showed that family travel depended significantly on the respondents' financial situation, as the proportions of individuals in particular groups were different (tab. 2). The families that had a better financial situation travelled more. Although being in a difficult financial situation may not prevent persons who do not have a family from travelling, families in this situation tend to react differently and focus more on satisfying their basic needs.

Table 2. Travelling with the family and the respondents' financial situation (%)

Question	Answer	Good financial situation N = 144	Average financial situation N = 135	Difficult financial situation N = 10	Total N = 289	Dependence
Did you travel together with your parents?	Yes	79.17	63.70	60.00	71.26	$\chi^2 = 8.78$ $p = 0.012$
	No	20.83	36.30	40.00	28.72	

Source: own research.

An important factor influencing a child's attitude towards tourism is their involvement in particular types of tourism. If tourism is to fulfil its recreational and preventive function, so that it is an element of a healthy lifestyle, it needs to be implemented in a way that is good for one's health.

Less than half of the students surveyed declared that they spent their time in a passive way when away with their parents, and 25% of them mainly did sightseeing without engaging in too much physical effort (tab. 3). These ways of spending one's free time do not have many health benefits and are not in line with the model of tourism that helps maintain a healthy style which is currently being promoted. The remaining respondents who travelled with their parents engaged in active tourism and professional tourism (requiring not only being in good

physical condition, but also having special skills and often being able to use special equipment) or in sightseeing combined with physical activity. This may indicate that Polish families tend not feel the need to be active, even when travelling.

Table 3. Leisure time activities undertaken when travelling with the family (%)

Question	Answer	N = 206*
How did you and your family most frequently spend your time when on holiday?	In a passive way	44.00
	Sightseeing	25.00
	Engaging in active/professional tourism	7.00
	Sightseeing and engaging in active tourism	24.00

* - N=206, since the table only presents the results for the respondents who travelled together with their family. Source: own research.

The education provided by the family, including the one related to tourism, should be supported by schools. Nearly all (97%) of the respondents participated in trips organised by their schools. This would indicate that Polish schools do implement the guidelines set in the core curriculum regarding tourism and developing pupils' knowledge concerning their country through sightseeing.

Table 4. Types of tourism-related events organised by the respondents' schools (%)

Question	Answer	N = 279*
What types of tourism-related event were organised by your school the most frequently?	Mainly one-day coach trips aimed at sightseeing	84.00
	Sightseeing and active tourism events	15.00
	Professional tourism events	1.00

* - N=279 since only the respondents who had participated in events organised by their schools responded to this question. Source: own research.

The data collected in the study (tab. 4) show that although schools organise trips, most of them are one-day trips aimed at learning about the country, during which the pupils most frequently visit historic sites and do not participate in too much physical activity. This means these trips do not offer the health benefits that active tourism does. Only a small group of respondents had the opportunity to engage in active tourism during events initiated by their school, and an even smaller one participated in professional tourism.

Schools are able to organise various kinds of tourism-related events. According to the Regulation of the Polish Minister of National Education, two hours of compulsory classes in physical education (taken per week) can be completed by "engaging in active forms of tourism, that is one or several different forms, depending on the pupils' interests and the conditions in a particular environment", and these forms include tourism involving "walking, cycling, and mountain climbing" [8]. However, as many as 67% of the respondents had never completed a physical educational class in this form.

The following question concerned taking part in camps for children and adolescents. The results revealed that more than half of the respondents (58%, 168 persons) participated in summer camps when they were younger, and 36% of the respondents did so four times and more. Tables 5-6 contain information concerning the dependence of the respondents' participation in this form of tourism on their financial situation

and place of residence.

The results of the study showed that the financial situation of the respondents was not the deciding factor when it came to their participation in summer camps. Considering the fact that camps for children and adolescents are relatively expensive [9], this result may seem quite surprising. However, it should be mentioned that in Poland such camps are often subsidised (sometimes fully) by the institutions employing the parents and by community organisations. That is why, unlike family trips, camps for children may be less of a financial burden for the family.

Table 5. Participation in summer camps and the respondents' financial situation (%)

Question	Answer	Good financial situation	City > 100,000 inhabitants N = 111	City < 100,000 inhabitants N = 76	Total N = 289	Dependence
Did you participate in summer camps?	Yes	62.50	54.14	50.00	71.26	$\chi^2 = 2.27$ $p = 0.320$
	No	37.50	45.86	50.00	28.72	

Source: own research.

Table 6. Participation in summer camps and the respondents' place of residence (%)

Question	Answer	Countryside	City > 100,000 inhabitants N = 111	City < 100,000 inhabitants N = 76	Total N = 289	Dependence
Did you participate in summer camps?	Yes	52.94	72.07	80.26	80.26	$\chi^2 = 16.55$ $p = 0.000$
	No	44.06	27.93	19.74	19.74	

Source: own research.

It was found that the respondents living in cities participated in summer camps for children and adolescents much more often than those from the countryside. This may have been due to a limited number of summer camps offered to persons living in the countryside, but also to their smaller needs related to travelling. Another important factor might have been the fact that persons living in highly urbanised areas may feel the need to send their children to a more natural environment, less affected by human activity. Children living in the countryside in the Warmia and Mazury region, on the other hand, have direct access to a healthy, natural environment.

Based on the results of the current study, it can be assumed that summer camps are popular with Polish families, and thus they can have a considerable impact on the attitudes and habits of children and adolescents. Table 7 shows what activities the respondents took part in during the summer camps they attended. According to their answers, the camps offered activities which were beneficial for the health of their participants, in a broad sense, and satisfied their cognitive needs.

The last element influencing the process of education related to tourism investigated in the study was the activity of tourist and youth organisations at schools. Only one in ten respondents declared that a Polish Tourist and Sightseeing Society club was active at their school (tab. 8), and only 16 respondents joined such a club when at school. The study also showed

that in a small number of schools attended by the respondents (13%) other youth organisations promoting spending leisure time outside of one's place of residence were active.

Table 7. Main activities engaged in during the summer camps attended by the respondents (%)

Question	Answer	N = 168
What were the main activities you engaged in during the summer camps?	Outdoor physical activity	33.00
	Visiting historic and natural sites	13.00
	Spending time in a passive way	5.00
	Outdoor physical activity combined with sightseeing	49.00

Source: own research.

Table 8. The activity of the Polish Tourist and Sightseeing Society clubs at the respondents' schools (%)

Question	Answer	N = 289
Was a Polish Tourist and Sightseeing Society club active at your school?	Yes	10.00
	No	68.00
	I don't know	22.00

Source: own research.

The authors were also interested in determining which persons and institutions had had an impact on the respondents' tourism activity. An overwhelming majority of the respondents stated their parents had had the greatest influence on the way they engaged in tourism. Friends and acquaintances were another important group, while some of the students said their tourism activity was their own choice. Community organisations and schools had definitely had the smallest impact in this respect (tab. 9).

Table 9. Persons and institutions that have had the greatest impact on the respondents' tourism-related activity (%)

Question	Answer	N = 256
Which person or institution has had the greatest impact on your tourism activity?	Parents	44.00
	Other family members	4.00
	Schools/teachers	4.00
	Friends/acquaintances	30.00
	Youth organisations	1.00
	Nobody – my tourism activity is my own choice	17.00

Source: own research.

Discussion

The results of the study showed that an overwhelming majority of the respondents engaged in tourism with their families when they were younger. According to the findings of the Global Advisor survey organised by Ipsos in 24 countries around the world, trips for "families with children" are seen as the most attractive form of travelling by 24% of Poles [10]. Such holiday trips are more popular with persons from Indonesia (39%) or Brazil (29%) and less popular among the French (13%) and Russians (14%). The study also confirmed that whether or not the respondents travelled together with their families depended on their place of residence and financial situation. The latter was mentioned as a significant determinant of the tour-

ism activity of families among others by Kowalczyk-Anielewicz and Włodarczyk [4]. Although the fact that the families of so many respondents spent time travelling with them deserves to be appreciated, it should be emphasised that they did not spend their free time together in an active way: most often they spent it in a passive way or did sightseeing without engaging in much physical activity. As stated by Tadeusz Łobożewicz [11], "if tourism is to fulfil the goal of enhancing the physical condition of people who do not exert intense physical effort in their everyday life, it is insufficient for them simply to engage in tourism in the form of trips and stays outside of their place of residence; they should engage in physical activity that causes their pulse and respiratory rate to increase". Thus, in order for parents and children to fully benefit from tourism, the parents should choose forms of tourism which require physical effort, namely active and professional tourism, and the stay outside of the place of residence should involve recreation in a broad sense. These statements are confirmed by a range of research studies [12, 13, 14]. Tourism can help compensate for an insufficient amount of physical activity in everyday life, reduce stress, and prevent such civilisation diseases as obesity, diabetes, and atherosclerosis [15]. The parents of the respondents failed to make use of all the benefits offered by tourism, and most of the parents did not show their children how to engage in tourism in a beneficial way. It is likely that they followed the habits of their own families in this respect. As emphasised by Kowalczyk-Anioł and Włodarczyk [4], inheriting and creating models of behaviour related to tourism plays an important role in the tourism activity of the entire family. For this reason, it is important for the models, experiences, and traditions in the family to be of value. However, Polish tourists mainly spend their time away from home in a passive way, and only a small percentage of them engage in active and professional tourism [16]. This passive model typical of Polish families was present in the families of the respondents, and this has undoubtedly had an impact on the type of tourism they have engaged in.

As far as tourist activity organised by schools and tourist organisations is concerned, it is worth stressing that nearly all of the respondents took part in events organised by the schools they attended. Unfortunately, similarly as was the case with family tourism, it seems that the schools did not make full use of tourism to educate their pupils and improve their health. A vast majority of the respondents declared that their schools organised mainly one-day sightseeing trips by coach, aimed at broadening the pupils' knowledge concerning their country. Similar results in this respect were obtained in the study conducted by Dąbrowska et al. [17]. It is likely that teachers who plan such trips do not have the competences needed to prepare a trip which would be more beneficial for the pupils. It could also be presumed that most teachers are not aware of the benefits that tourism offers for the comprehensive development of children and adolescents, are unable to make use of these benefits, and do not appreciate its role as a special element of the teaching process.

Few of the respondents engaged in active and professional tourism at school, despite the fact that every school has teachers of physical education who are able to organise events related to these forms of tourism. It is graduates of universities of physical education who – owing to the type of education they have received, their skills, and often their personal interest in sports and travelling – should be the most predisposed to initiate tourism activity which fosters the pupils' comprehensive development, that is active and professional tourism. Regrettably, as shown by the findings of the current study, Polish teachers of physical education seem not to be making use of their potential in this respect.

To sum up the role school plays in the process of educating pupils in beneficial tourism, it can be stated that the model

of school tourism in Poland is to a large extent similar to the one of mass tourism: it focuses on cultural and natural values, without offering opportunities for physical activity. Therefore, during events organised by schools, Polish pupils do not have a chance to spend their free time in an active way and mostly engage in common leisure time activities which are not advantageous for their health. Adult tourists make their own choice regarding the types of travel and tourism they engage in and are responsible for the effects of this choice, but with school tourism it is the teachers who are responsible for the effect it has on children and adolescents. The teachers are the ones who decide on the goal of a particular event and manner of organising it. Unfortunately, these goals seem to be more geographically than pedagogically oriented. In such a situation school tourism is a waste of time, money, and the chance to stimulate pupils in a positive way [18].

As for tourist organisations, the ones in Poland have a long tradition, and, what is important, they mostly promote active and professional tourism. However, the findings of this study would indicate that currently they do not have a great impact on the tourism activity of children and adolescents. In most of the schools attended by the respondents, the clubs of the Polish Tourist and Sightseeing Society were not active, and other organisations which promote tourism were only active in a few schools. Taking into account the vast experience of such organisations as the Polish Tourist and Sightseeing Society, the Polish Youth Hostel Association, and the Polish Scouting and Guiding Association, this means that young people are missing an important opportunity to engage in tourism.

Another significant element of educating young people in tourism can be their participation in organised leisure time activities for children and adolescents. More than half of the respondents attended summer camps, and most of them did so four times and more. The respondents' participation in such events was dependent on their place of residence: children and adolescents from the countryside participated in this form of tourism less often.

The camps that the respondents took part in when they were younger focused particularly on outdoor physical activity, which seems to be a traditional feature of such events. In the years 1986-1990 research was carried out regarding the programmes in physical culture that were being offered by Polish summer camps [19]. The authors of this research found that these activity programmes were appropriate and corresponded with modern theory in physical education, although they were not fully implemented. The authors also established that the stay at the camps and physical activity were appreciated by their participants and regarded as attractive. It can thus be stated that, as was the case in the past, summer camps seem to be fulfilling their functions well, including the health-promoting function which is related to compensating for insufficient physical activity in the everyday life of children and adolescents.

When asked which persons or institutions had had the greatest impact on the tourist activity of the respondents, almost half of them indicated that these were their parents or family members. This result confirms that the family has a considerable influence on the attitudes of children towards tourism, which should be taken advantage of by parents in order to transmit the most valuable models of spending one's free time outside of one's place of residence. The second most important group in this respect were friends and acquaintances. This answer may have been due to the young age of the respondents; they probably spend most of their time with friends, who influence their behaviour. On the other hand, very few respondents (only 4%) mentioned schools as significant in fostering a positive attitude towards tourism. Even fewer mentioned tourist organisations, which seemed to be almost completely inactive

among Polish pupils. Interestingly, none of the respondents saw summer camps as a form of tourism that had impacted their interest in tourism. This finding may be seen as surprising since, as mentioned before, numerous respondents participated in these events (and they did so frequently), and these events seemed to be considerably more beneficial, especially when it comes to health, than the forms of family and school tourism the respondents engaged in.

Conclusion

Most of the students surveyed undertook tourism-related activities which were organised for them by different persons; thus, they received some education in tourism during childhood and adolescence. Since students of tourism and recreation who work in the profession will have an influence on tourism in Poland in the future, it is recommended that they be prepared to promote tourism which offers many different benefits, not only educational ones. The actions of these future tourism experts may impact the physical condition of Polish people, and thus this issue is of importance to society. The findings of the current study indicated that some of the respondents did not have the habit of spending their free time outside of their place of residence in an active way. They did not develop this habit in the family or at school, nor were they influenced by youth organisations. That is why the responsibility for teaching future employees of the leisure sector how tourism should be organised so that it offers the greatest possible benefits rests with the faculty teaching the tourism and recreation programme.

The findings of the current study confirm that Polish people mainly spend their leisure time in a passive way when they engage in tourism organised both by their families and community organisations. Valuable models of tourism represented for instance by the Polish Tourist and Sightseeing Society do not impact too many Polish people. Although changing these unhealthy habits on all levels of tourism education seems to be a great challenge which requires taking well planned and systematic action, only in this way can future generations be encouraged to travel in a way that is beneficial for their health in a broad sense.

Literature

1. Krzymowska-Kostrowicka A. (1997). *Geo-ecology of tourism and recreation*. Warsaw: PWN. [in Polish]
2. Pritchard A., Morgan N., Ateljevic I. (2011). Hopeful tourism. A New Transformative Perspective. *Annals of Tourism Research* 38(3), 941-963.
3. Kawula S., Brągiel J., Janke A., (1997). *Issues in family pedagogy*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek. [in Polish]
4. Kowalczyk-Anioł J., Włodarczyk B. (2011). *Family tourism – definition and scope*. In J. Śledzińska, B. Włodarczyk (eds), *Family tourism and prosocial behaviour* (pp. 9-25). Warsaw: PTTK Kraj. [in Polish]
5. Turos L. (1999). *Introduction to tourism education*. Warsaw: Ypsilon. [in Polish]
6. Wartecka-Ważyńska A. (2007). *Youth tourism and its determinants*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM. [in Polish]
7. Janowski I. (2003). *Sightseeing and school tourism*. Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej. [in Polish]
8. Polish Ministry of National Education (2009). Regulation of the Minister of National Education on acceptable forms of completing two hours of compulsory classes in physical education. Warszawa: Dz. U. Nr 136, poz. 1116. [in Polish]

9. Adventure holidays, Summer of 2014, a catalogue of camps for children and adolescents. Retrieved October 10, 2014 from http://issuu.com/mediterraneum/docs/kolonie_2014/2.
10. International Global Advisor survey conducted by Ipsos. Retrieved October 15, 2014 from <http://www.ipsos.pl/wakacje>. [in Polish]
11. Łobożewicz T. (1985). *Physical education, tourism and health*. Warsaw: MON. [in Polish]
12. Dempsey J.M., Kimiecik J.C., Horn T.S. (1993). Parental influence on children's moderate to vigorous physical activity participation: An expectancy-value approach. *Pediatric Exercise Science* 5, 151-167.
13. Alderman B.L., Benham-Deal T.B., Jenkins J.M. (2010). Change in parental influence on children's physical activity over time. *Journal of Physical Activity and Health* 7(1), 60-67.
14. Alderman B.L., Benham-Deal T.B., Beighle A., Erwin H.E., Olson R.L. (2012). Physical education's contribution to daily physical activity among middle school youth. *Pediatric Exercise Science* 24(4), 634-648.
15. Żukowska-Kowalska K., Jóźków P., Mędraś M. (2005). *Medical aspects of tourism and recreation*. Wrocław: AWF. [in Polish]
16. Łaciak J. (2011). *Polish people's tourism activity in 2010*. Warsaw: MSiT. [in Polish]
17. Dąbrowska A., Batyk I., Kujawski. (2014). Youth tourism. *Journal of Health Sciences* 4(3), 97-103. [in Polish]
18. Omelan A., Romanowska A. (2012): School tourism. *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne* 5, 30-34. [in Polish]
19. Pochmurska J. (1992). Summer camps as an element of the physical education of children and adolescents. In R. Przewęda (ed.), *Physical education in Poland* (pp. 66-75) Warsaw: AWF. [in Polish]

Submitted: December 20, 2014

Accepted: May 12, 2015

WPLYW WYCHOWANIA NA AKTYWNOŚĆ TURYSTYCZNĄ STUDENTÓW KIERUNKU TURYSTYKA I REKREACJA UNIwersYTETU WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO W OLSZTYNIE

ANETA OMELAN¹, ELŻBIETA HUK-WIELICZUK², ROBERT PODSTAWSKI³

*Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk o Środowisku,
Katedra Turystyki, Rekreacji i Ekologii¹, Studium Wychowania Fizycznego i Sportu³
Akademia Wychowania Fizycznego J. Piłsudskiego w Warszawie, Wydział Wychowania
Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej, Zakład Edukacji Zdrowotnej²*

Adres do korespondencji: Aneta Omelan, Wydział Nauk o Środowisku,
Katedra Turystyki, Rekreacji i Ekologii, ul. M. Oczapowskiego 5, 10-719 Olsztyn,
tel.: 89 5233456, fax: 89 5233969, e-mail: aneta.omelan@uwm.edu.pl

Streszczenie

Wprowadzenie. Turystyka jest fascynującym zjawiskiem i jeśli jest uprawiana w sposób przemyślany i odpowiedzialny, może zaspokajać wiele potrzeb człowieka. Jednak konieczne są działania na rzecz rozwoju i popularyzacji turystyki, rozbudzania potrzeb podróźniczych i kształtowania nawyków. Dlatego za cel badań przyjęto uzyskanie informacji na temat wpływu rodziny, szkoły oraz organizacji społecznych na aktywność turystyczną studentów kierunku Turystyka i Rekreacja. **Materiał i metody.** Badaniem objęto 289 studentów kierunku Turystyka i Rekreacja realizowanego na Wydziale Nauk o Środowisku Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W pracy posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, wykorzystując autorski kwestionariusz ankiety „Wychowanie do turystyki”. **Wyniki.** Ponad 71% studentów w dzieciństwie uprawiało turystykę wspólnie z rodzicami; częściej studenci, którzy mieszkają w miastach. Tylko co czwarty badany twierdził, że zwiedzanie podczas wyjazdów rodzinnych zabytków i atrakcji było połączone z turystyką aktywną. Wprawdzie w szkołach organizowane są wycieczki, jednak w zdecydowanej większości są to jednodniowe wyjazdy krajoznawcze bez konieczności podejmowania przez uczniów większego wysiłku fizycznego. Ponad połowa respondentów uczestniczyła w zorganizowanym letnim wypoczynku. Zdecydowanie najliczniejsza grupa badanych wskazała rodziców jako głównych kreatorów ich aktywności turystycznej. Zdecydowanie najslabiej wypadły organizacje społeczne oraz szkoła. **Wnioski.** Badani studenci w zdecydowanej większości zetknęli się z turystyką organizowaną dla nich przez różne środowiska, zatem w ich życiu wystąpiły elementy wychowania do turystyki. Studenci kierunku Turystyka i Rekreacja, którzy w przyszłości będą pracować w wyuczonym zawodzie, będą mieli realny wpływ na kształt polskiej turystyki. Zatem byłoby wskazane, żeby promowali podróże wartościowe, nie tylko pod względem poznawczym.

Słowa kluczowe: aktywność turystyczna, studenci, rodzina, szkoły, organizacje społeczne

Wstęp

Turystyka jest działalnością wolnoczasową pożądaną i realizowaną przez miliony ludzi na całym świecie. Jest fascynującym zjawiskiem i jeśli jest uprawiana w sposób przemyślany i odpowiedzialny, może zaspokajać wiele potrzeb człowieka. I co niezwykle istotne, to oddziaływanie może mieć stały charakter, bowiem turystykę można uprawiać praktycznie przez całe życie i na każdym jego etapie może odegrać ważną rolę, spełnić funkcje, które są jej przypisane. By tak się stało konieczne są działania na rzecz rozwoju i popularyzacji turystyki, rozbudzania potrzeb podróźniczych i kształtowania nawyków.

Wychowanie do turystyki może być realizowane w sposób kompleksowy, na kilku ząębajających się płaszczyznach z uwzględnieniem uwarunkowań społecznych, które w bardzo dużym stopniu decydują o strukturze, charakterze i trwałości zachowań turystyczno-rekreacyjnych człowieka. Znajdują się wśród nich tzw. grupy odniesienia, rozumiane jako zbiorowości, których opinie i sposoby zachowań decydują o postawach i reakcjach jednostki, kształtują rolę społeczne [1, 2]. Należą do

nich m.in. rodzina, szkoła czy organizacje dziecięce i młodzieżowe [3, 4, 5, 6, 7]. Czy i jak jest ono prowadzone w naszym kraju i jakie daje efekty to odrębne zagadnienie, które zostanie omówione w dalszej części artykułu, na bazie zgromadzonego materiału empirycznego. Badania zostały przeprowadzone wśród studentów kierunku Turystyka i Rekreacja (TiR) Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Taki wybór próbki badanych wynikał z przeświadczenia, że są to osoby, które (z racji wybranego kierunku studiów) bardziej niż przeciętnie interesują się spędzaniem czasu wolnego poza miejscem stałego zamieszkania. A to, jakie nawyki i doświadczenia podróźnicze ma ta grupa studentów będzie miało wpływ na charakter turystyki w przyszłości, w tym (jak należy przypuszczać) przede wszystkim w rejonie Warmii i Mazur; regionu, który szczególnie potrzebuje takich specjalistów. Zatem interesujące (z badawczego punktu widzenia) wydawało się otrzymanie odpowiedzi na pytanie co lub kto i w jakim stopniu, przyczynił się do rozbudzenia zainteresowań podróźniczych studentów TiR. Autorom niniejszego artykułu zależało na zbadaniu oddziaływania środowisk, które wydają się mieć największy wpływ

na kształtowanie postaw turystycznych dzieci i młodzieży. Z przeprowadzonej kwerendy wynika, że w dostępnej literaturze przedmiotu można znaleźć informacje na temat wychowania do turystyki, jednak brak jest artykułów empirycznych, które pokazywałyby stan aktualny w ujęciu całościowym. Analiza źródeł rozproszonych wskazuje na to, że stosunkowo dużym zainteresowaniem badaczy cieszy się turystyka szkolna oraz rodzinna. Natomiast nieco słabiej rozpoznany jest zorganizowany wypoczynek letni dzieci i młodzieży oraz działalność organizacji turystycznych na polu kształtowania nawyków podróżniczych.

Dlatego za cel badań przyjęto uzyskanie informacji na temat wpływu rodziny, szkoły oraz organizacji społecznych na aktywność turystyczną studentów kierunku Turystyka i Rekreacja. Natomiast jako przedmiot badań wytypowano działania wychowawcze rodziny, szkoły i organizacji społecznych w zakresie kreowania postaw pro turystycznych.

Problemy badawcze zostały zawarte w następujących pytaniach:

1. Czy w rodzinnych domach badanych studentów uprawiano turystykę?
2. Czy badani uczestniczyli w imprezach turystycznych organizowanych przez szkołę i organizacje społeczne?
3. Czy studenci uczestniczyli w zorganizowanym wypoczynku dzieci i młodzieży?
4. Czy aktywność turystyczna badanych jest wynikiem działań wychowawczych realizowanych przez instytucje do tego powołane?

Material i metody

Badaniami objęto 289 studentów trzech roczników kierunku Turystyka i Rekreacja realizowanego na Wydziale Nauk o Środowisku Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Wszyscy studiują w systemie stacjonarnym. Uzyskane wyniki wskazują na to, że jest to kierunek „sfeminizowany”, ponieważ w badanej grupie dominują kobiety, które stanowią 71,63%. Najlicniejsza grupa ankietowanych to mieszkańcy miast do 100 tys. (38,41%). Pozostali pochodzą z wsi (35,29%) oraz miast powyżej 100 tysięcy mieszkańców (26,30%). Prawie połowa respondentów (46,71%) swoją sytuację materialną określiła jako przeciętną, a 49,83% jako dobrą lub bardzo dobrą, natomiast pozostali pozostają w złej sytuacji finansowej.

W badaniach posłużono się metodą sondażu diagnostycznego oraz techniką ankiety. Do uzyskania danych posłużył autorski kwestionariusz ankiety „Wychowanie do turystyki”, składający się z 18 pytań dotyczących uczestnictwa badanych w turystyce rodzinnej, szkolnej, realizowanej w ramach działalności organizacji społecznych oraz kolonijnej. Wyniki badań przedstawione zostały w wartościach procentowych, a istotność różnic między zmiennymi na poziomie $p < 0,05$ wyliczono na podstawie testu chi-kwadrat.

Wyniki badań

Wychowanie i środowisko społeczne, w którym człowiek przebywa, mają istotny wpływ na stosunek do turystyki i mogą przyczynić się do jej rozwoju, a „rodzinny model jej uprawiania”, rozumiany jako wspólna aktywność podróżnicza dzieci i rodziców, uznawany jest za jeden z najlepszych sposobów na kształtowanie postaw pro turystycznych [5]. Dlatego badanych zapytano o to czy w dzieciństwie uprawiali turystykę wspólnie z rodzicami. 71,26% studentów (206 wskazań) odpowiedziało twierdząco na to pytanie (tab. 1). Z badawczego punktu widzenia interesujące wydawało się czy rodzinna aktywność turystyczna zależna jest od pewnych czynników społecznych.

Tabela 1. Rodzinne uprawianie turystyki a miejsce pochodzenia badanych (%)

Pytanie	Klasy	Wieś N = 102	Miasto > 100 tys. N = 111	Miasto < 100 tys. N = 76	Łącznie N = 289	Ocena zależności
Czy uprawiałeś turystykę wspólnie z rodzicami?	Tak	55,88	79,28	80,26	71,26	$\chi^2 = 18,278$ $p = 0,000$
	Nie	44,12	20,72	19,74	28,72	

Źródło: badania własne.

Zależność rodzinnego uprawiania turystyki od miejsca pochodzenia jest istotna – rozkład badanych w grupach jest inny. We wspólnych, rodzinnych podróżach częściej uczestniczyli studenci, którzy mieszkają w miastach niż ci, którzy pochodzą z obszarów wiejskich. Zapewne i w tym przypadku potwierdza się, że mieszkańcom wsi ze względu na rodzaj wykonywanej pracy zdecydowanie trudniej jest wyjechać na urlop, a z całą rodziną tym bardziej. Być może wpływ na rzadsze opuszczanie miejsca stałego zamieszkania może mieć ograniczony dostęp do ofert turystycznych lub też mniej rozbudzone potrzeby podróżnicze.

Sytuacja materialna również należy do tych czynników, które mogą ograniczać aktywność turystyczną, zwłaszcza rodzinną, w szerszym gronie (tab. 2). Zależność rodzinnego uprawiania turystyki od sytuacji materialnej jest istotna – rozkład badanych w grupach jest inny. Badania wykazały, że rodziny lepiej sytuowane częściej wspólnie wyjeżdżały na urlop. O ile w przypadku osób, które nie mają rodzin, zła sytuacja finansowa nie musi być przeszkodą w uprawianiu turystyki, o tyle w rodzinach z całą pewnością w pierwszej kolejności myśli się o zaspokojeniu innych, ważniejszych potrzeb.

Tabela 2. Uczestnictwo w rodzinnych wyjazdach turystycznych a sytuacja materialna badanych (%)

Pytanie	Klasy	Dobra N = 144	Przeciętna N = 135	Zła N = 10	Łącznie N = 289	Ocena zależności
Czy uprawiałeś turystykę wspólnie z rodzicami?	Tak	79,17	63,70	60,00	71,26	$\chi^2 = 8,78$ $p = 0,012$
	Nie	20,83	36,30	40,00	28,72	

Źródło: badania własne.

Ważnym elementem mającym wpływ na wyobrażenie dziecka na temat turystyki jest sposób realizacji podróży turystycznej. Aby turystyka spełniała swe funkcje, zwłaszcza profilaktyczną i wypoczynkową, by była elementem zdrowego stylu życia, musi być realizowana w określony prozdrowotny sposób.

Mniej niż połowa badanych studentów sposób spędzania czasu na rodzinnych wakacjach określiła jako bierny, a 25% wraz z rodzicami głównie zwiedzało obiekty turystyczne, bez podejmowania większych wysiłków fizycznych (tab. 3). Są to formy dalekie od propagowanego prozdrowotnego sposobu uprawiania turystyki. Pozostali respondenci, którzy podróżowali wspólnie z rodzicami, uczestniczyli w imprezach turystyki kwalifikowanej i aktywnej lub łączyli poznanie miejsc czasowego pobytu z aktywnością ruchową. Może to oznaczać, że w polskich rodzinach nie ma rozbudzonych potrzeb bycia aktywnym, nawet w czasie wyjazdów turystycznych.

Tabela 3. Sposoby spędzania czasu wolnego podczas rodzinnych wyjazdów turystycznych (%)

Pytanie	Odpowiedź	N = 206*
Jak Twoja rodzina najczęściej spędzała czas na wakacjach?	Głównie bierny wypoczynek	44,00
	Zwiedzanie	25,00
	Turystyka aktywna/kwalifikowana	7,00
	Zwiedzanie połączone z turystyką aktywną	24,00

* - N = 206 ponieważ w tabeli uwzględniono jedynie studentów, którzy uprawiali turystykę wspólnie z rodzicami.
Źródło: badania własne.

Działania wychowawcze rodziny, również na polu turystycznym, powinna wspierać szkoła. Większość (97%) badanych studentów podczas nauki w szkole uczestniczyło w imprezach turystycznych organizowanych przez tę instytucję. Zatem potwierdza się, że polska szkoła realizuje wytyczne podstawy programowej, dotyczące turystyki i krajoznawstwa.

Tabela 4. Rodzaje imprez turystycznych organizowanych przez szkoły, w których uczyli się badani (%)

Pytanie	Kategoria odpowiedzi	N = 279*
Jakiego rodzaju imprezy turystyczne najczęściej organizowano w Twojej szkole?	Głównie jednodniowe, autokarowe wycieczki krajoznawcze	84,00
	Krajoznawstwo połączone z turystyką aktywną	15,00
	Turystyka kwalifikowana	1,00

* - N = 279 ponieważ odpowiedzi udzielał tylko ci respondenci, którzy uczestniczyli w wycieczkach szkolnych
Źródło: badania własne.

Zaprezentowane dane (tab. 4) pokazują, że wprawdzie w szkołach organizowane są wycieczki, jednak w zdecydowanej większości są to jednodniowe wyjazdy krajoznawcze, w których podstawowym punktem programu jest zazwyczaj zwiedzanie obiektów zabytkowych bez konieczności podejmowania przez uczniów i nauczycieli większego wysiłku fizycznego. Zatem pozbawione są waloru zdrowotnego w postaci aktywności ruchowej. Jedynie niewielka grupa badanych miała możliwość poznać w szkole turystykę aktywną, a znikoma kwalifikowaną.

Szkoła ma możliwość organizowania różnych imprez turystycznych. Ustawodawca dopuszcza realizację dwóch godzin obowiązkowych zajęć WF w ramach tygodniowego wymiaru godzin poprzez wykorzystanie „aktywnych form turystyki – zawierających jedną lub kilka form turystyki do wyboru, w zależności od zainteresowań uczniów oraz warunków terenowych w środowisku. Mogą to być np. turystyka piesza, rowerowa, górską” [8]. W badanej grupie 67% respondentów nie spotkało się z taką formą realizacji lekcji WF.

Kolejne z pytań badawczych dotyczyło zorganizowanego wypoczynku dzieci i młodzieży. Wyniki badań pokazały, że ponad połowa respondentów (58% – 168 wskazań) uczestniczyła w koloniach letnich, w tym 36% cztery i więcej razy. Zamieszczone tabele 5-6 zawierają informacje dotyczące zależności uczestnictwa w tej formie turystyki od sytuacji materialnej oraz miejsca pochodzenia badanych.

Uzyskane w trakcie badań dane wskazują na to, że status majątkowy nie jest decydujący w przypadku uczestnictwa w koloniach letnich. Biorąc pod uwagę, że zorganizowany letni wypoczynek dzieci i młodzieży jest stosunkowo kosztowny [9], ten wynik może wzbudzić zdziwienie. Niemniej należy pod-

kreślić, że kolonie i obozy często są dofinansowywane (a czasami bezpłatne) np. przez zakłady pracy czy organizacje społeczne. Dlatego kolonie dzieci (w przeciwieństwie do rodzinnych wczasów) nie muszą stanowić dużego obciążenia dla rodziny.

Tabela 5. Zależność uczestnictwa w koloniach letnich a sytuacja materialna badanych (%)

Pytanie	Klasy	Dobra N = 144	Przeciętna N = 133	Zła N = 10	Łącznie N = 289	Ocena zależności
Czy jeździłeś na kolonie letnie?	Tak	62,50	54,14	50,00	71,26	$\chi^2 = 2,27$ $p = 0,320$
	Nie	37,50	45,86	50,00	28,72	

Źródło: badania własne.

Tabela 6. Zależność uczestnictwa w koloniach letnich od miejsca pochodzenia badanych (%)

Pytanie	Klasy	Wieś N = 102	Miasto > 100 tys. N = 111	Miasto < 100 tys. N = 76	Łącznie N = 289	Ocena zależności
Czy jeździłeś na kolonie letnie?	Tak	52,94	72,07	80,26	80,26	$\chi^2 = 16,55$ $p = 0,000$
	Nie	44,06	27,93	19,74	19,74	

Źródło: badania własne.

Zdecydowanie częściej w zorganizowanym letnim wypoczynku dzieci i młodzieży uczestniczyli badani mieszkający w miastach niż na wsi. Przyczyną takiego stanu rzeczy może być mniejszy dostęp do ofert kolonijnych, ale też brak rozbudzonych potrzeb w tym zakresie. Poza tym mieszkańcy miast żyjąc w wysoko zurbanizowanym środowisku widzą potrzebę wysłania swoich dzieci na jakiś czas w miejsca czyste ekologicznie, słabo przekształcone przez człowieka. W przypadku dzieci wiejskich (zwłaszcza z obszaru Warmii i Mazur) nie ma potrzeby zmieniania im środowiska na zdrowsze.

Można przyjąć, że kolonie letnie są popularne, a zatem mają ogromną szansę kształtowania postaw i nawyków dzieci i młodzieży. Odpowiedzi na pytanie czy jest tak w rzeczywistości, dostarcza tabela 7, w której zostały zaprezentowane dane dotyczące programu kolonii, w których uczestniczyli ankietowani. Uzyskane w trakcie badań wyniki wskazują na to, że na większości kolonii realizowany był program sprzyjający szeroko rozumianemu zdrowiu uczestników i zaspokajający ich potrzeby poznawcze.

Tabela 7. Program kolonii, w których uczestniczyli badani (%)

Pytanie	Kategoria odpowiedzi	N = 168
Jaki był program kolonii, w których uczestniczyłeś?	Głównie aktywność ruchowa na świeżym powietrzu	33,00
	Głównie zwiedzanie obiektów zabytkowych i przyrodniczych	13,00
	Przed wszystkim bierny wypoczynek	5,00
	Program łączył elementy aktywności ruchowej na świeżym powietrzu z krajoznawstwem	49,00

Źródło: badania własne.

Ostatnim z badanych elementów procesu wychowania do turystyki, była działalność szkolnych organizacji turystycznych. Tylko jedna dziesiąta badanych stwierdziła, że w szkole, do której chodzili działało Koło PTTK (tab. 8), ale tylko 16 studentów było jego członkami. Badania wykazały również (13% wskazań), że w niewielkiej liczbie szkół, do których chodzili ankietowani, działały inne organizacje młodzieżowe popularyzujące wypoczynek poza miejscem stałego zamieszkania.

Z badawczego punktu widzenia interesujące wydawało się jakie osoby lub instytucje w największym stopniu wpłynęły na to, w jaki sposób ankietowani uprawiają turystykę. Zdecydowanie najliczniejsza grupa badanych wskazała rodziców jako głównych kreatorów ich aktywności turystycznej. Na drugim miejscu znaleźli się znajomi/przyjaciele. Część studentów uznała, że ich aktywność podróżnicza, to ich własny wybór. Zdecydowanie najslabiej wypadły organizacje społeczne oraz szkoła (tab. 9).

Tabela 8. Działalność Kół PTTK w szkołach, do który uczęszczali badani studenci (%)

Pytanie	Kategoria odpowiedzi	N = 289
Czy w Twojej szkole działało koło PTTK?	Tak	10,00
	Nie	68,00
	Nie wiem	22,00

Źródło: badania własne.

Tabela 9. Osoby i instytucje, które wpłynęły na aktywność turystyczną badanych (%)

Pytanie	Kategoria odpowiedzi	N = 256
Kto miał największy wpływ na to, w jaki sposób uprawiasz turystykę?	Rodzice	44,00
	Inni członkowie rodziny	4,00
	Szkoła/nauczyciele	4,00
	Znajomi/przyjaciele	30,00
	Organizacje młodzieżowe	1,00
	Nikt, moja aktywność jest moim własnym wyborem	17,00

Źródło: badania własne.

Dyskusja

Uzyskane w trakcie badań dane wskazują, że zdecydowana większość studentów uczestniczyła w rodzinnych formach turystyki. Jak wynika z badania Global Advisor realizowanego przez Ipsos w 24 krajach świata wyjazdy „typowo dla rodzin z dziećmi” są wskazywane jako najbardziej atrakcyjne przez 24% Polaków [10]. Większą popularnością tego typu wyjazdy wakacyjne cieszą się wśród mieszkańców Indonezji (39%) czy Brazylii (29%), mniejszą wśród Francuzów (13%) czy Rosjan (14%). Potwierdziła się również zależność uprawiania rodzinnych form turystyki od miejsca pochodzenia oraz sytuacji materialnej. Na możliwości finansowe jako znaczącą determinantę aktywności turystycznej rodzin wskazują również Kowalczyk-Anielewicz i Włodarczyk [4]. Jednak o ile pozytywnie należy ocenić sam fakt, że tak liczna grupa rodziców zabierała swoje dzieci na wspólne wakacje, o tyle sposoby uprawiania rodzinnej turystyki pozostawiają wiele do życzenia. Zdecydowanie najczęściej był to bierny wypoczynek lub zwiedzanie pozbawione większego wysiłku fizycznego. Można tu odnieść się do słów Tadeusza Łobożewicza [11]: „Aby turystyka mogła spełnić przypisywane jej zadanie podnoszenia kondycji ludzi, którzy w codziennym życiu nie wykonują ciężkich wysiłków

fizycznych, nie wystarczy uprawiać turystyki w ogóle, w formach zwykłych wycieczek lub pobytów, lecz należy zdobyć się na taki wysiłek, który spowoduje wzrost tętna i przyspieszenie oddechu”. Zatem dla własnego dobra i dobra dzieci, rodzice powinni wybierać te formy aktywności turystycznej, które związane są z wysiłkiem fizycznym – turystykę aktywną i kwalifikowaną, a rozkład dnia w miejscu czasowego pobytu winien uwzględniać uczestnictwo w szeroko rozumianej rekreacji. Potwierdzają te tezy liczne badania naukowe [12, 13, 14]. Poprzez turystykę można wyrównywać niedobory aktywności ruchowej na co dzień, zwalczać negatywny stres i przeciwdziałać takim współczesnym plagom jak: otyłość, cukrzyca, miażdżyca [15]. Dlatego można uznać, że rodzice badanych nie do końca wykorzystali możliwości jakie daje turystyka i w większości nie pokazali swoim dzieciom jak w wartościowy sposób można ją uprawiać. Prawdopodobnie też przekazywali wzorce, które sami wynieśli z własnych domów rodzinnych. Jak podkreślają Kowalczyk-Anioł i Włodarczyk [4] określoną rolę w aktywności turystycznej całej rodziny odgrywa dziedziczenie i budowa wzorców zachowań turystycznych. Dlatego należy dążyć do tego, żeby owe wzorce, doświadczenia i tradycje były w pełni wartościowe. Należy podkreślić, że polscy turyści wypoczywają przede wszystkim biernie. Turystykę aktywną i kwalifikowaną wybiera niewielki odsetek z nich [16]. Zatem w rodzinach większości badanych studentów realizowany był rozpowszechniony w Polsce bierny model spędzania czasu wolnego poza miejscem stałego zamieszkania, co niewątpliwie przełożyło się na charakter ich aktywności podróżniczej.

Odnosząc się do uczestnictwa studentów w turystyce szkolnej oraz realizowanej przez organizacje turystyczne należy stwierdzić, że prawie wszyscy badani brali udział w imprezach turystycznych przygotowywanych przez szkoły, do których uczęszczali. Niestety, podobnie jak w przypadku podróży rodzinnych wydaje się, że szkoła nie wykorzystuje możliwości jakie daje turystyka na polu wychowania i oddziaływania na szeroko pojęte zdrowie. Zdecydowana większość badanych studentów stwierdziła, że w szkołach do których uczęszczali organizowano głównie jednodniowe, autokarowe wycieczki krajoznawcze. Potwierdzają to również wyniki uzyskane przez Dąbrowską i wsp. [17]. Najprawdopodobniej nauczyciele proponujący uczniom tego typu turystykę nie mają odpowiednich kompetencji, by przygotować w pełni wartościowy wyjazd. Można też uznać, że większość nauczycieli nie zna możliwości, jakie daje turystyka na polu wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży, nie potrafi wykorzystać jej zalet w tym zakresie, a także nie docenia jej jako wyjątkowego elementu procesu dydaktycznego.

Niewielu badanych zetknęło się w szkole z turystyką aktywną i kwalifikowaną, chociaż przecież w każdej szkole pracują nauczyciele wychowania fizycznego, którzy mają możliwości realizowania tego typu imprez. To właśnie absolwenci Akademii Wychowania Fizycznego ze względu na rodzaj wykształcenia, umiejętności a często i osobiste zainteresowania sportowe i podróżnicze, są najbardziej predisponowani do inicjowania aktywności turystycznej sprzyjającej szeroko rozumianemu zdrowiu uczniów, czyli turystyki aktywnej i kwalifikowanej. Niestety, jak wykazały badania, możliwości tych raczej nie wykorzystują.

Podsumowując rolę szkoły w procesie wychowania do wartościowej turystyki można stwierdzić, że model turystyki szkolnej w dużej mierze zbliżony jest do turystyki masowej, nastawionej na oglądanie walorów kulturowych i przyrodniczych, z pominięciem aktywności ruchowej w tym procesie. Nie kształtuje więc u uczniów nawyków czynnego spędzania czasu wolnego w czasie podróży, zdając się na powszechne, lecz niesprzyjające zdrowiu formy ich realizacji. Dorosli turyści, sami decydują o tym jak realizują podróż turystyczną i sami są odpowiedzialni za jej efekty, ale w turystyce szkol-

nej ta odpowiedzialność spada na nauczycieli. To oni decydują o celu i sposobie realizacji imprezy turystyki szkolnej. Niestety, cel ma tu zazwyczaj wymiar jedynie geograficzny, a nie pedagogiczny. W takim ujęciu turystyka szkolna to zmarnowany czas, pieniądze i przede wszystkim szanse pozytywnego oddziaływania na uczniów [18].

Organizacje turystyczne mają w Polsce wieloletnią tradycję i co bardzo ważne, popularyzują przede wszystkim turystykę aktywną i kwalifikowaną. Jednak badania przeprowadzone wśród studentów TiR wykazały, że obecnie nie mają one większego wpływu na aktywność podróźniczą dzieci i młodzieży. W większości szkół, do których uczęszczali badani nie funkcjonowały Koła Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, a w znikomej liczbie placówek działały inne organizacje zajmujące się popularyzacją turystyki. Biorąc pod uwagę ogromne doświadczenie turystyczne np. Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych czy Związku Harcerstwa Polskiego, niewątpliwie jest to duża strata dla młodych ludzi.

Istotnym elementem wychowania do turystyki może stać się uczestnictwo w zorganizowanym wypoczynku dzieci i młodzieży. Ponad połowa badanych jeździła na kolonie, w tym najliczniejsza grupa cztery i więcej razy. Uczestnictwo w zorganizowanym letnim wypoczynku dzieci i młodzieży zależne jest od miejsca pochodzenia – dzieci wiejskie rzadziej uczestniczą w tej formie turystyki.

Kolonie, w których uczestniczyli badani przede wszystkim kładły nacisk na aktywność ruchową na świeżym powietrzu. I to wydaje się być od dawna cechą charakterystyczną tej formy turystyki. W latach 1986-1990 prowadzone były badania dotyczące programów w zakresie kultury fizycznej realizowanych przez placówki kolonijne [19]. Na ich podstawie autorzy uznali, że treści programowe realizowane na koloniach letnich były prawidłowe i zgodne z nowoczesną teorią wychowania fizycznego, choć nie w pełni realizowane, a pobyt na koloniach oraz towarzysząca temu rekreacja ruchowa były przez dzieci bardzo lubiane i uważane za atrakcyjne. Można zatem uznać, że wówczas jak i obecnie raczej spełniają swoje funkcje, w tym zdrowotną polegającą na wyrównywaniu niedoborów aktywności fizycznej w życiu codziennym dzieci.

Analizując zagadnienie, kto miał największy wpływ na aktywność turystyczną badanych, prawie połowa ankietowanych wskazała na rodziców oraz innych członków rodziny. Ten wynik potwierdza duży wpływ środowiska domowego na postawy podróźnicze dzieci, co rodzice powinni wykorzystać do przekazania jak najbardziej wartościowych wzorców spędzania czasu wolnego poza miejscem zamieszkania. W dalszej kolejności respondenci wskazywali znajomych. Można przypuszczać, że ma to związek z młodym wiekiem badanych, którego cechą jest to, że swój czas wolny najczęściej spędzają w gronie przyjaciół, którzy często wzajemnie wpływają na swoje zachowania. Bardzo słabo na tym tle wypada szkoła, którą jako kreatora zachowań pro turystycznych wskazało zaledwie cztery procent badanych. Jeszcze gorzej prezentują się na tym tle organizacje turystyczne, które właściwie nie odgrywają w środowisku uczniowskim żadnej roli. Żaden z badanych nie wskazał na kolonie letnie jako tę formę wypoczynku, która wpłynęła na ich zainteresowania podróźnicze. Jest to o tyle ciekawe, że (jak wykazano wcześniej) studenci licznie i często uczestniczyli w koloniach i jeśli chodzi o sposób ich realizacji, to wydaje się, że miały dużo większą wartość (przede wszystkim zdrowotną) niż turystyka rodzinna i szkolna.

Podsumowanie

Podsumowując można stwierdzić, że badani studenci w zdecydowanej większości zetknęli się z turystyką organizo-

waną dla nich przez różne instytucje, zatem w ich życiu wystąpiły elementy wychowania do turystyki. Studenci kierunku Turystyka i rekreacja, którzy w przyszłości będą pracować w wyuczonym zawodzie, będą mieli realny wpływ na kształt polskiej turystyki. Zatem byłoby wskazane, żeby promowali podróże wartościowe, nie tylko pod względem poznawczym. Niewątpliwie może to wpłynąć na kondycję zdrowotną Polaków, a tym samym ma duże znaczenie społeczne. Z zaprezentowanych wyników badań można jednak wnosić, że część ankietowanych nie ma nawyków aktywnego spędzania czasu wolnego poza miejscem stałego zamieszkania. Nie ukształtowała ich w tym względzie ani rodzina ani szkoła czy organizacje młodzieżowe. Dlatego to na kadry akademicką prowadzącą zajęcia na kierunku Turystyka i rekreacja w dużej mierze spada odpowiedzialność za wskazanie przyszłym pracownikom branży czasu wolnego, jak uprawiać turystykę, by była ona jak najbardziej wartościowa.

Omówiony w artykule materiał badawczy pozwala również wnioskować, że w Polsce przede wszystkim popularne są bierne sposoby spędzania czasu wolnego, powielane zarówno przez rodziny jak i instytucje społeczne. Dobre wzorce reprezentowane np. przez PTTK nie trafiają do świadomości większej grupy polskiego społeczeństwa. Zmiana tych niekorzystnych nawyków na wszystkich poziomach wychowania do turystyki jawi się jako ogromne wyzwanie, rozpisanie na wiele lat przemysłowej i konsekwentnej pracy „u podstaw”. Jednak tylko w ten sposób można zmienić sposób podróźowania kolejnych pokoleń na sprzyjający szeroko rozumianemu zdrowiu.

Piśmiennictwo

1. Krzymowska-Kostrowicka A. (1997). *Geoekologia turystyki i wypoczynku*. Warszawa: PWN.
2. Pritchard A., Morgan N., Ateljevic I. (2011). Hopeful tourism. A New Transformative Perspective. *Annals of Tourism Research* 38(3), 941-963.
3. Kawula S., Brągiel J., Janke A., (1997). *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
4. Kowalczyk-Anioł J., Włodarczyk B. (2011). Turystyka rodzinna – istota i zakres pojęcia. W J. Śledzińska, B. Włodarczyk (red.), *Turystyka rodzinna a zachowania prospołeczne* (9-25). Warszawa: PTTK Kraj.
5. Turowski L. (1999). *Wprowadzenie do wiedzy o turystyce edukacyjnej*. Warszawa: Ypsilon.
6. Wartecka-Ważyńska A. (2007). *Turystyka młodzieży i jej uwarunkowania*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
7. Janowski I. (2003). *Krajoznawstwo i turystyka szkolna*. Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej.
8. Ministerstwo Edukacji Narodowej (2009). Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie dopuszczalnych form realizacji dwóch godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego. Warszawa: Dz. U. Nr 136, poz. 1116).
9. Wakacje z przygodą.pl, lato 2014, katalog kolonijny. Wyszukano 10 października 2014 z World Wide Web: http://issuu.com/mediterraneum/docs/kolonie_2014/2.
10. Międzynarodowe badanie opinii Global Advisor. Wyszukano 15 października 2014 z World Wide Web <http://www.ipsos.pl/wakacje>.
11. Łobożewicz T. (1985). *Kultura fizyczna, turystyka, zdrowie*. Warszawa: MON
12. Dempsey J.M., Kimiecik J.C., Horn T.S. (1993). Parental influence on children's moderate to vigorous physical activity participation: An expectancy-value approach. *Pediatric Exercise Science* 5, 151-167.
13. Alderman B.L., Benham-Deal T.B., Jenkins J.M. (2010). Change in parental influence on children's physical activ-

- ity over time. *Journal of Physical Activity and Health* 7(1), 60-67.
14. Alderman B.L., Benham-Deal T.B., Beighle A., Erwin H.E., Olson R.L. (2012). Physical education's contribution to daily physical activity among middle school youth. *Pediatric Exercise Science* 24(4), 634-648.
 15. Żukowska-Kowalska K., Józków P., Mędraś M. (2005). *Medyczne aspekty turystyki i rekreacji*. Wrocław: AWF.
 16. Łaciak J. (2011). *Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w 2010 roku*. Warszawa: MSiT.
 17. Dąbrowska A., Batyk I., Kujawski. (2014). Turystyka młodzieży szkolnej. *Journal of Health Sciences* 4(3), 97-103.
 18. Omelan A., Romanowska A. (2012): Turystyka szkolna. *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne* 5, 30-34.
 19. Pochmurska J. (1992). Kolonie letnie jako element systemu wychowania fizycznego dzieci i młodzieży. W R. Przewęda (red.), *Wychowanie fizyczne w Polsce* (s. 66-75) Warszawa: AWF.

Otrzymano: 20.12.2014

Przyjęto: 12.05.2015